

כ. וא"ר בר מחסיא אמר ר"ח ב"ג א"ר, לעולם אל ישנה אדם בנו בין הבנים, שכשכיל משקל שני מלעים מילת שנתן יעקב ליוסף יותר משאר בניו, נתקנאו כו אחיו ונתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים. השכל נעשה באדם כדי לנהל את כל מעשיו וגם את כל רגשותיו הטבעיים. אולם דבר זה ראוי להיות תמיד למורה דרך לאדם, כי לא טוב הוא להרחיב כ"כ את שלטון השכל עד שיפריע את הרגשות הטבעיים ממהלכם, ע"ז נאמר "ואל תתחכם יותר למה תשומם", כ"א את כל הנטיות הטבעיות שבאדם, בגופו ובנפשו, ראוי לשומרן בתקפן וכבריאותן לפתחן ולשכללן. אלא שעל גביהן צריך שיהי' השכל עומד ומנהיגן, אבל לא יכנס בגבולן לחבל אותן ולהמעט צורתן. כי המציאות לא תנוצת, וכפי הערך שהשכל יחפוץ לרדות בהן להחריבן, יתגברו הן בשטף עז וימרדו בהנהגת השכל, ותצאנה פרעות גדולות בהנהגה, בפרט באדם יחידי וה"ה במשפחה, כשכט, באומה ובכלל האנושיות.

מצוה על ידם]. אבל אשרי למי שזכה ואין צורך לכפרה כלל. וכן יעקב אבינו ע"ה נענש על זה תיכף בצליעתו ברגליה על ידי גמינת מעות לנכרי, שזה נקרא היקום שמעמידו על רגליו כמו שאמרו ז"ל (פסחים ק"ט). וכן כשהאכיל לו עדשים אעפ"י שהיה בשביל קניית הבכורה, מכל מקום נאמר תיכף אח"כ והי' רעב בארץ. על ידי שהאכיל לנכרי בא רעבון לצדיקים אעפ"י שהוא לעורך. ואח"כ יבוא יעקב שלם ואמרו ז"ל (שבת לג): שלם בגופו שלם בממונו. והיינו לפי שהיה שלם בממונו, שנשתלם לו אותו דורון שכבר נתקן. ממילא שלם בגופו בצליעתו גם כן.

[קפא] כל ארס יש לו חמדה מיוחדת, ובאותו דבר שחמדתו והאותו גוברת כיותר, כדבר זה עצמו הוא כלי מוכן לקבל ברכת ה' אם ישוב אל ה' בכל לבו, היינו להכיר שחמדה זו הנטועה בו מהש"י הוא. וזה שאמרו ז"ל (ב"ב ק"י) על פסוק ושכואל בן גרשם בן משה נגיד על האוצרות, כיון שראה רוד שממון חביב עליו ביותר מינהו על האוצרות וכו'. והרי האוצרות אין שלו ולא נתן לו האוצרות כלל, וכמה השביע חמדתו, אם בשביל פרס שקיבל, הוא הדין אם היה ממונה על דבר אחר. אך באמת רדשו שם

ושכואל ששב בכל לבו. והתשובה היינו שמשב חמדה זו למקורה ומכיר שלו יתברך הכסף והזהב. ולכך הוא ראוי להיות על האוצרות דרוד המלך ע"ה, שמלכותו מרת מלכות שמים וכל מינויו, היינו שהממונה על אותו הדבר היה מביר ויודע להקנות הכל לעליון קונה שמים וארץ. וגם ברכה כאוצרות כא על ידו, כיון שיצרו הש"י בכריאה חומר ממון, על כן יש בו כח עצום כזה, וכיון ששב בכל לבו הרי ברכת ה' בממון על ידו. וגם נאמר טוב עין הוא יבורך, והוא היה צר עין בעבודה זרה כמו שאיתא בירושלמי (פירקין ה"ב), היינו משום חמדת ממון עינו צרה בשל אחרים, ובמקום צרות עין הוא טובת עין כששב כנודע, לכך הברכה על ידו. [ועיין שם⁴ בירושלמי רהוא נביא וכן רביה אל, ובסנהדרין (קד). אמרו עליו גדולה לגימיה שמשרה שכינה על עוכדי הבעל, דפלא אטו אחד מאכיל לחבירו (תשרה עליו שכינה). רק לפי שכטוב עין נאמר כי נחן מלחמו לדל, והוא אז חזר לקלקלו והיה צר עין, לכך אצלו הוא רבותא גדולה, כי הש"י דן כל אחד כפי מה שהוא במדותיו.]

[קפב] התורה נקרא שועה, כמו שאמרו בכרמך (ג): על פסוק קרמתי בושף ואשועה.

4. ירושלמי ברכות ט, ב: "רבי חונא שמעון קמטריא כשם ר"י שמואל בר חמנן (אמר): ויהונתן בן גרשום בן מנשה (הכהן של פסל מיכה היה נכדו של משה רבינו ע"ה) אם זכה (נקרא) בן משה, דאם לאו (נקרא) בן מנשה... ר"י שמואל בר חמנני (אמר): כומר היה לע"ז והארץ ימים. אמר לנו (שזכה לאריות ימים) על ידי שהיה עינו צרה בע"ז שלו. כיצד היתה עינו רעה בע"ז שלו? (תרגום) — היה אדם בא להקריב שור או כבש או גדי לע"ז ואמר ליהונתן: הקרב עלי. היה אומר לו יהונתן: מה ע"ז זו מעילה לך? הרי היא לא רואה ולא שומעת, לא אוכלת ולא שותה, לא מיטיבה ולא מרעיה ולא מרבת. אמר לו אותו אדם: חייך מה נעשה? אמר לו: לך תעשה ותביא לי קערה של סולת ותסדר עליה עשר ביצים ותניח לפני הע"ז, והע"ז תאכל מכל מה שתביא. ואני אתפלל עליך. מכיוון שהלך היה יהונתן אוכל את הקורבן. פעם אחת בא אדם אחד נחוח וריקני לפניו, ובשאר לו יהונתן מה שהיה רגיל לומר, שאלו: אם אין מעילה כלום מה אתה עושה כאן? ענה לו כשכיל סרנטי. כיוון שעמד רוד המלך, שלח והביאו ואמר לו: אחה בן בנו של אותו צדיק ראתה עובר ע"ז? ענה לו: כך מקובלני מביח אבי אבא, מכור עצמך לע"ז ועל חצטרך לבריות. אמר לו רוד: ח"ו לא אמר כן אלא מכור עצמך לעבודה שהיא זרה לך ואל חצטרך לבריות. כיוון שראה רוד שהוא אורח ממון, מה עשה? הפמירו ממתה על האצרות שלו) זהו שכתוב: ושכואל בן גרשום בן משה נגיד על האצרות, שכואל — ששב לאל בכל ליבו ובכל כוחו... כיוון שמת רוד עמד שלמה וחילף שרים שלו. וחזו (יהונתן) לקלקלו הראשון, והו שכתוב: וכבא אתר וכן יושב בכיח אלי. והוא זה שפיתח את נביא ה' לכוא לאכול אצלו, ובשכר שנתן לו לגימיה זכה לרוח הקודש כדאמרינן בסנהדרין קד, א.